

TÜRKİYE VE AFYON'DA MERMER SEKTÖRÜNÜN GELİŞİM TRENDİ

Sevgi GÜRCAN*, Eyüp SABAH*

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Maden Mühendisliği Bölümü, AFYON

ÖZET

Türkiye madencilik sektörüne rezerv, ürün çeşitliliği ve kalite gibi parametreler açısından bakıldığında, ülkemiz madenciliğinin mermer ve bor tuzlan dışında yeterli düzeyde olmadığı görülmektedir. Söz konusu parametreler, mermer işletmeciliğini günümüzde madencilik sektörü içinde öncü bir konuma getirmiştir, özellikle 80'li yıllardan itibaren çok hızlı bir gelişme trendi yakalayan mermercilik sektörü, gerek üretim potansiyeli gerekse ihracat ve istihdam açısından ülke ekonomisine önemli katkı sağlayan sektörlerden biri durumuna gelmiştir. Üretim ve ihracatı halen düzenli bir şekilde artan sektörün 1986 yılında 20 milyon \$ olan ihracat değeri 2002 yılında 302,9 milyon USD'a yükselmiştir. Konu il bazında ele alındığında, sektör içinde önemli bir yere sahip olan Afyon İli mermer ihracatı ülke genelinde yakalanan trendi aşmış durumdadır. 1994-2002 yılları arası Türkiye geneli mermer ihracatı 3,8 kat artmış olup, Afyon için bu oran 4.5 kattır. Bu çalışmada Türkiye ve Afyon'daki mermer sektörünün son 10 yıllık durumu ele alınmış; ihracat ve üretim değerleri istatistiksel verilerle detaylı şekilde incelenmiştir. Bunun, gerek Afyon ve gerekse Türkiye genelinde mermerciliğin geleceğine dönük planlamalara kaynak oluşturması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mermer, Üretim, İhracat

THE SECTOR OF MARBLE DEVELOPMENT TREND IN TURKEY AND AFYON

ABSTRACT

Mining Industry of Turkey was looked at reserve, variety of product and quality, is seen, the shortage of our country's mining except for marble and boron. Thank's to these parameters, marble industry has reached to an innovator site in the sector of mining. The sector of marble, which has developed in an important trend since 1980, has become one of the sectors assisting in country economy such as the potential of production, exportation and employment. Production and exportation of the sector are rapidly increase, while the degree of exportation was 20 million \$ in 1984, this degree increased to 302.9 million \$ in 2002. When this subject is determined on the base of Afyon, it seen that has not reached to the slope of country in the exportation of marble. It show the exportation of marble in common of Turkey has increased 3.8 times between the years 1994-2002, and Afyon is 4.5 In this investigation, the position of marble industry being in the last 10 years Turkey and Afyon has been considered, and exportation and production value has been investigated with statistical

datas. The aim of the study is necessary to make source of planning turned toward future marble industry in Turkey and Afyon.

Key Words: Production, Marble, Exporting

1. Giriş

Doğal kaynaklar ülkelerin ekonomik kalkınmasında önemli bir yere sahiptir. Günümüzde ekonomik kalkınma o Ülkenin sahip olduğu maden kaynakları, miktarı ve maden ürünlerinin tüketimi ile paralellik göstermektedir.

Ülkemizde madencilik faaliyetleri çok eski tarihlere dayanmakta olup, halen birçok madenin üretimi yapılmaktadır. Sanılanın aksine, ülkemiz maden kaynakları bakımından değil, maden çeşitliliği yönünden bir zenginliğe sahiptir. Türkiye madencilik sektörüne bakıldığında rezerv, ürün kalite ve çeşitliliği bakımından -mermer ve bor tuzları dışında- madencilik yeterli bir düzeye ulaşamadığı görülmektedir. Ancak, tüketim alanlarının çoğalması ile birlikte günümüzde mermer olan talep gittikçe artmış ve mermercilik, madencilik sektörü içinde cazip bir konuma ulaşmıştır. Buna paralel biçimde gelişen mermer işleme sanayi ile dünyanın önemli doğal taş üreticileri arasında yerini almıştır. Özellikle son dönemde büyük firmaların yapmış oldukları yatırımlar, uygulamaya başlanan modern ocak üretim yöntemleri ve son teknikler sayesinde işlenmiş mermer Üretiminde büyük artış kaydedilmiştir [1]. Tüm veriler dikkate alındığında, 1980'li yıllardan itibaren mermer sektörünün ülke ekonomisine önemli katkı sağlamasıyla, gerek Üretim potansiyeli gerekse ihracat ve istihdam açısından önemli bir trend yakalanmıştır.

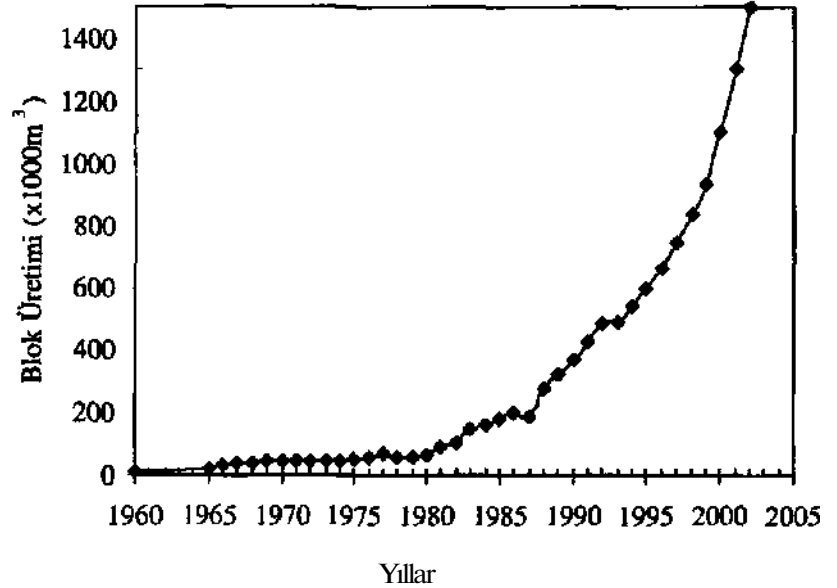
Günümüzde mermerin başlıca kullanım alanları arasında inşaat sektörü yer alırken buna son yıllarda dekorasyon amaçlı kullanımlar da eklenmiştir.

Bu çalışmada Türkiye ve Afyon'da mermer sektörünün son 10 yıllık durumu incelenmiş; Türkiye'de mermer üretim miktarları, ihracat değerleri, mermer ihracatının genel maden ihracatı içindeki payları ile ilgili bilgilere yer verilmiştir. Yine, Afyon'da mermer üretiminin, ihracatının ve firma sayısının yıllara göre dağılımı, Afyon'un Türkiye mermer üretimi ve ihracatı içindeki yeri istatistiksel verilerle detaylı bir şekilde ele alınmıştır.

2. Türkiye ve Afyon'da Mermer Üretimi

Dünyanın en zengin doğal taş rezervlerinin bulunduğu Alp kuşağında yer alan ülkemiz, renk ve mineral çeşitliliğine sahip mermerler açısından çok büyük bir potansiyele sahiptir. Marmara ve Ege bölgesi başta olmak üzere, Trakya'dan Doğu Anadolu'ya kadar tüm coğrafi bölgelerde 589 milyon m³ görünür, 1545 milyar m³ muhtemel ve 3,027 milyar m³ mümkün rezerv olmak üzere toplam 5,161 milyar m³ mermer rezervi bulunmaktadır. Afyon, Muğla, Denizli, Burdur, Antalya, Eskişehir, Konya, Marmara Adası, Balıkesir, Bilecik, Çanakkale, Elazığ, Kayseri, Kırklareli, Diyarbakır ve Bursa ülkemizde en yoğun üretim yapılan bölgeler olmakla birlikte, henüz mevcut potansiyelin çok küçük bir dilimi değerlendirilmekte ve değerlendirmeye başlanmaktadır. Rezerv dağılımı içinde Afyon'un payı % 12,2 civarındadır [2].

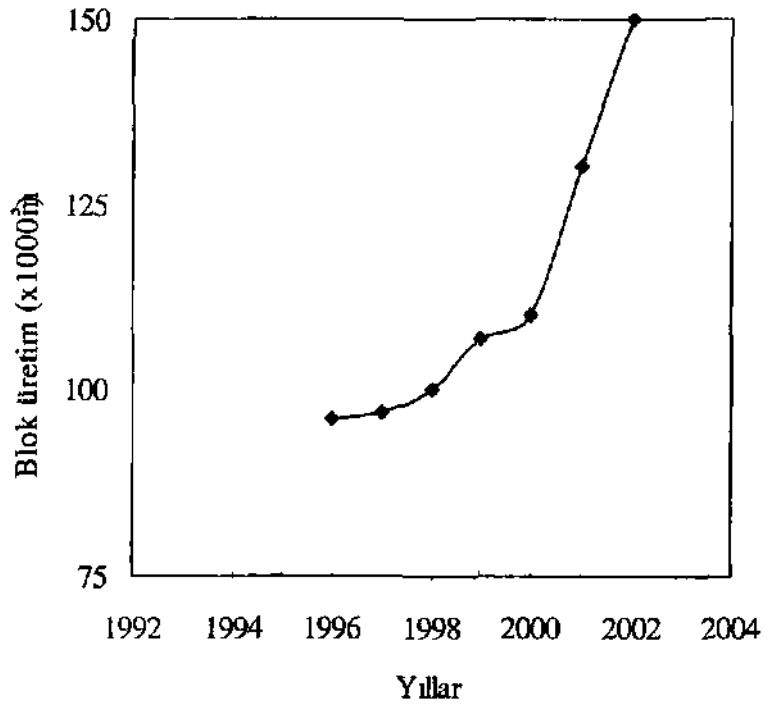
Şekil 1'den görüldüğü gibi, mermer sektöründe üretim etkinliği 1980 yılından itibaren inşaat sektörünün canlanması, iç talebin artması ve yatırım teşviklerinin uygulamaya konulmasıyla artmaya başlamış, 80'li yılların ortalarından itibaren yürürlük giren 3213 sayılı Maden Kanunu ve dışa açılma ve teşvik politikalarıyla birlikte trend hızla yükselmiştir.

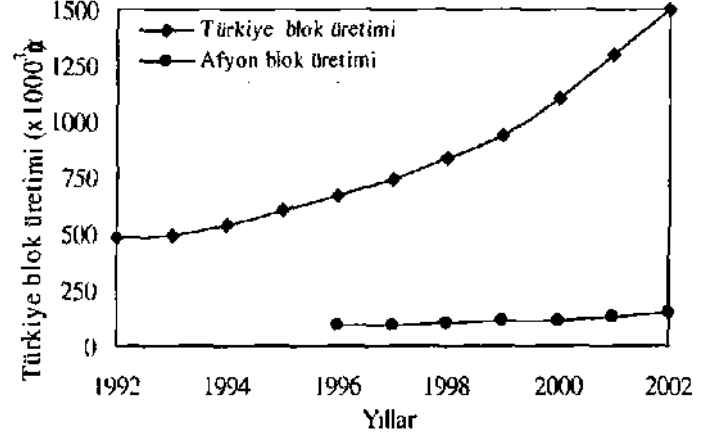
Şekil 1. Türkiye Blok Mermer Üretimi [3,4].

Afyon blok üretim değerleri, 1960-1990 yılları arasında çok sağlıklı bir şekilde toplanamamıştır. Düzenli bir arşiv çalışmasının olmaması

günümüzde ulaşılan yeri, sağlıklı bir şekilde ortaya koymayı engellemektedir. Ancak 1994 yılından sonra Afyon Sanayi ve Ticaret Odasının tuttuğu kayıtlar sayesinde blok üretimindeki artışları görmek mümkün olabilmektedir (Şekil 2). Afyon, Türkiye'nin değişik bölgelerindeki ocaklardan çıkarılan doğal taşların işlenerek iç ve dış piyasaya sevk edildiği bir merkez durumundadır. Başlangıçta, Afyon-İ seen i sar* da çıkarılan mermerleri işlemek amacıyla kurulan mermer işleme tesisleri, Özellikle 90'lı yılların ortalarından itibaren Türkiye'nin her yerinden getirilen hammaddeleri de işler hale gelmiştir. Ancak Türkiye blok mermer üretiminde meydana gelen hızlı artış, Afyon ili blok mermer üretimine yansımamıştır (Şekil 3). Sektörü canlandırmak için son 8 yıldır yapılan yatırımlar ve verilen teşvikler, sektörün gelişmesine Türkiye genelinde bir ivme kazandırırken Afyon'da blok mermer üretimi adeta durağan bir seyir izlemiştir.

Şekil 2. Afyon Blok Mermer Üretiminin Yıllara Göre Dağılımı [5].

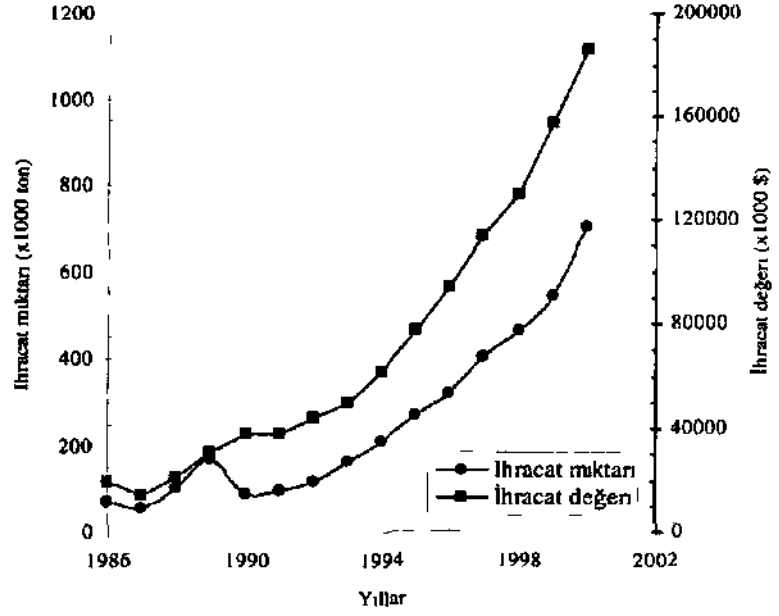

Şekil 3. Afyon ve Türkiye Blok Mermer Üretiminin Yıllara Göre Dağılımı [3, 5,6].

3. Mermer İhracatı

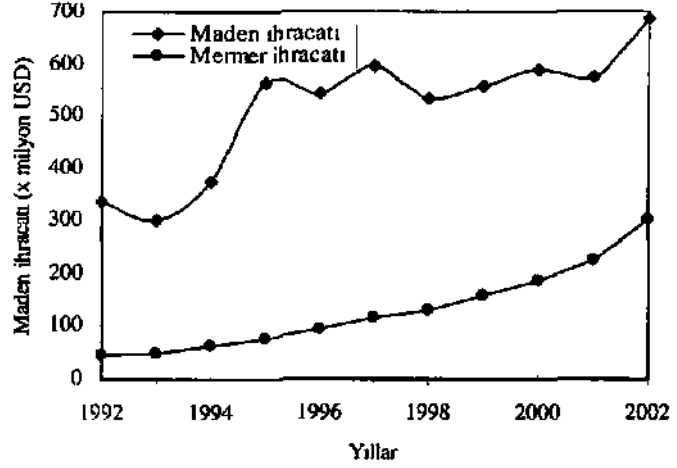
3.1. Türkiye'de Mermer İhracatı

Türkiye doğal taş sektörü; 80'li yılların sonlarına doğru gelişmeye başlamış, bu gelişme 90'lı yılların sonuna doğru hızla artmıştır [2]. Sektördeki bu atak, ihracata da yansımış ve mermer, ülke madencilik gelirleri arasında ilk sıralara yükselmiştir [7]. Türkiye mermer ihracatı 1992 yılında 44,55 milyon USD iken 1997 yılında 113,9 milyon USD'a, 2002 yılında ise (1992 yılına göre 6,8 kat artarak) 302,9 milyon USD'a çıkmıştır. Bu artış bir yıl öncesine göre yaklaşık %35,5 gibi bir değere karşılık gelmektedir (Şekil 4), Günümüzde ekonomik daralma nedeniyle büyük sıkıntılarla boğuşan sektör, ihracatta hala Türkiye'nin yüzünü güldürmektedir.

Şekil 4. Türkiye mermer ihracatının yıllara göre dağılımı [8, 9].

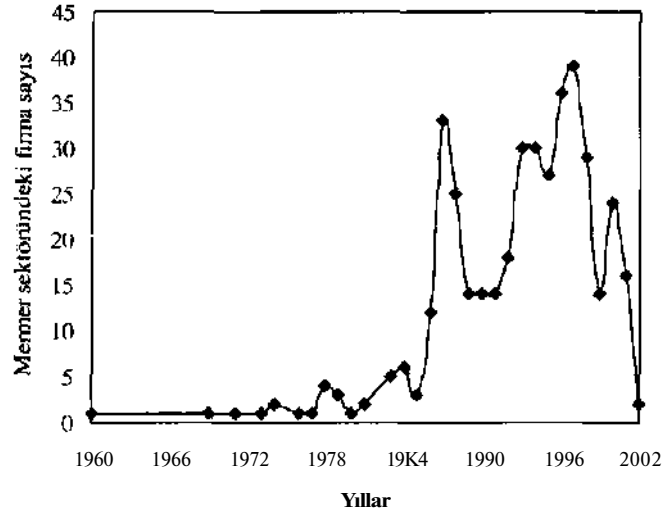
Şekil 5, Türkiye mermer ihracatının genel maden ihracatındaki payını göstermektedir. Şekil incelendiğinde, 1992 yılında toplam maden ihracatımız 335,4 milyon USD iken, mermer ihracatımızın 44,55 milyon USD düzeyinde olduğunu göstermektedir. 1992 yılında toplam maden ihracatı içinde mermer ihracatının payı %13,3 iken, 1997'de bu oran 19,1'e, 2002 yılında ise %44,24'e ulaşmış ve mermer ihracatı, Türkiye genel maden ihracatı içinde en üst sıralara yükselmiştir.

Şekil 5. Türkiye Mermer İhracatı ve Genel Maden İhracatının Yıllara Göre Dağılımı [3, 7, 9].

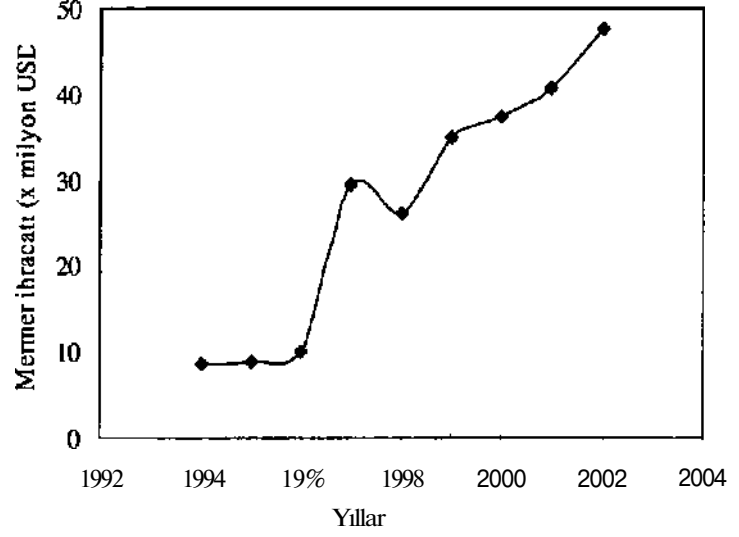
3.2. Afyon'da Mermer İhracatı

Mermer potansiyeline sahip önemli illerimizden biri olan Afyon ili, çeşitli desen, renk ve kalitede mermer rezervleri ile diğer iller arasında ilk sıralarda yer almaktadır. Yörede sanayinin gelişmesine bağlı olarak mermer sektörüne duyulan ilgi 60'lı yıllarla birlikte başlamış, 1986 yılından sonra firma sayılarında önemli bir artış meydana gelmiş ve nihayet 2002 yılında toplam firma sayısı 409'a ulaşmıştır (Şekil 6). 1960-1985 yılları arasında mermer işletme veya işlemeciliği yapan firma sayılarında çok fazla bir artış olmaması, ocakların o yıllarda yürürlükte olan *Taşocağı Nizamnamesi*'ne göre işletilmesi ve işletme ruhsatı sürelerinin 3-5 senelik süreler ile kısıtlı olması nedeniyledir. İl Özel İdarelerince bu kadar kısa süreler için ruhsat verilmesi, müteşebbislerin bu sektöre ciddi yatırım yapmalarını engellemiştir [10]. 1986 yılından sonra firma sayısında meydana gelen artışın ardında, 1985 yılında yapılan bir değişiklikle mermer ocak işletmeciliğinin "*Maden Kanunu*" kapsamına alınması yatmaktadır.

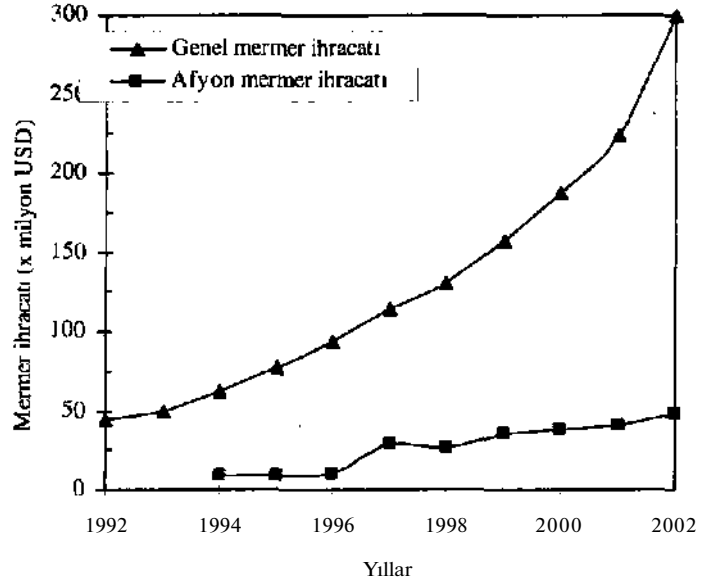
Şekil 6. Afyon'da Faaliyet Gösteren Mermer Firmalarının Yıllara Göre Dağılımı [5],

Şekil 7 incelendiğinde, mermercilik sektörüne duyulan ilginin ve firma sayılarında meydana gelen hızlı artışın ihracat rakamlarına yansımadağı görülmektedir. 2002 yılı itibarıyla Afyon'da mermer ihracatı gerçekleştiren toplam firma sayısı 22'dir. Ancak ihracat rakamlarına bakıldığında, 1994 yılında 8,6 milyon USD olan ihracat değeri 2000 yılında 37,42 milyon USD'a, 2001 yılında 40,659 milyon USD'a ve nihayet 2002 yılında 47,53 milyon USD'a yükselerek 1994 yılına göre 4,5 kat artış göstermiştir. Afyon ili mermer ihracatına dolar bazında meydana gelen bu hızlı artışta, rezervlerin akıllıca kullanılması, modern işletme ve işleme tekniklerine geçilmesi, yeni pazarlama stratejilerinin geliştirilmesi ve buna paralel üretim planlamaları yapılmasının etkisi büyüktür.

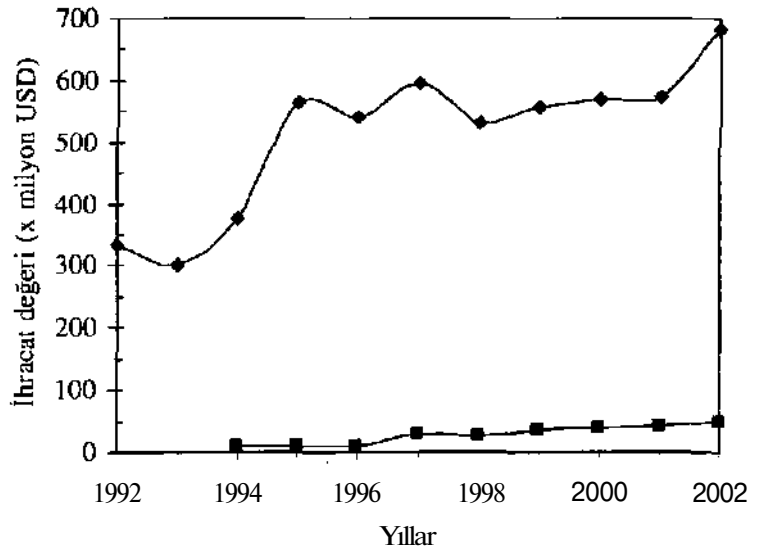

Şekil 7. Afyon'da Mermer İhracatının Yıllara Göre Dağılımı [5].

Türkiye toplam mermer ihracatı içinde Afyon mermer ihracatının payı, Dolar bazında sürekli bir artış göstermiş, ancak Türkiye genelinde benzer bir trend yakalayamamıştır. Afyon mermer ihracatı, 1994 yılında 8.648 milyon USD ile %13,93'lük bir pay alırken, bu artış 1999 yılında %22,2'e ulaşmış, ancak 2002 yılına gelindiğinde bu oran %15,8'e gerilemiştir (Şekil 8). Benzer bir yaklaşımla Afyon mermer ihracatının genel maden ihracatı içindeki yen ele alındığında, 1994 yılında %2,3 olan payın 1998'de %4,9'a, 2002'de ise %7'ye yükseldiği görülmektedir (Şekil 9). 1997-2001 yılları arasında genel maden ihracatında yaşanan durgunluk Afyon ili mermer ihracatını çok fazla etkilememiştir.

Şekil 8. Afyon Mermer İhracatı ve Genel Mermer İhracatının Yıllara Göre Dağılımı [3, 5, 9],

Şekil 9. Afyon Mermer İhracatı ve Genel Maden İhracatının Yıllara Göre Değişimi [5,9, 11].

4. Sonuç

Türkiye doğal taş sektörünün veri analizleri, ülkenin geçirdiği siyasal, ekonomik ve toplumsal değişimlerle birlikte ele alındığında, sektörde uzun vadeye dayalı planların önemini net bir şekilde ortaya koymaktadır. 1980'li yılların ilk yansından sonra ihracata dönük yatırımların artması ve yabancı sermaye yatırımlarının da özendirilmesiyle ihracatta kalıcı bir artış trendinin yakalandığı görülmektedir. Türkiye ekonomisinin 80'li yıllardaki yapısal dönüşümü, genel maden ihracatımızı olumlu yönde etkilediği gibi doğal taş ihracatımızı da aynı paralelde etkilemiştir. 1992 yılında mermer ihracatının toplam maden ihracatı içinde payı %13,3 iken, bu oran 2002 yılında %44,24'e ulaşmış ve mermer ihracatı, genel maden ihracatı içinde üst sıralara yerleşmiştir. Doğal taş ihracatının payı, toplam ihracat içinde henüz çok önemli bir paya sahip olmamakla birlikte kaydedilen önemli gelişmeler sektörün uzun vadede önemli atılımlar yapabilecek kapasitede olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de büyük firmaların özellikle son dönemde yapmış oldukları yatırımlarla birlikte, entegre üretim yapan tesislerin de devreye girmesiyle, işlenmiş mermer üretiminde büyük gelişme kaydedilmiştir. Afyon'da mermercilik sektöründe faaliyet gösteren firma sayısının yıllara bağlı olarak hızla artış göstermesi, Türkiye genelinde artan trendi yakalama gayretlerinin bir göstergesidir. Ancak sözkonusu firmaların uluslararası pazarlardan ziyade iç pazara yönelik üretime ağırlık verdikleri dikkati çekmektedir. Mermercilik sektöründe faaliyet gösteren toplam 409 firma içerisinde ihracata dönük çalışan firma sayısı 2002 yılı itibarıyla 22'dir. İhracat rakamları Dolar bazında ele alındığında 1994-2002 yılları arasındaki artışın 4,5 kat olduğu görülmektedir. Afyon'da mermer üretimi gerçekleştiren firmaların uzun vadede ihracata dönük faaliyetlere daha fazla yer vermeleri beklenmektedir. Türkiye toplam mermer ihracatı içinde Afyon mermer ihracatının payı, 1994 yılında %13,93 iken 2002 yılında 15,8'e yükselmiş, aynı dönemlerde genel maden ihracatı içindeki payı yaklaşık 3 kat artarak %2,3'den %7'ye çıkmıştır.

Kaynaklar

1. www.ihracatdunyasi.com/madenmetal
2. Kun, N., Türkmen, F., Doğaltaş İhracatında Yakın Hedef: 1 milyon USD, Mermer Doğaltaş Sektörünün Dergisi.Yıl 8, Sayı 34 (2003).
3. İstanbul Maden İhracatçıları Birliği (İMMİB) (2001)

TÜRKİYE IV. MERMER SEMPOZYUMU (MERSEM'2003) BİLDİRİLER KİTABI 18-19 Aralık 2003

4. Devlet İstatistik Cnstitusu, Seçilmiş İmalat Sanayi Maddelerinin Yıllık Üretim ve Satış Değerleri, Ankara (2002)
5. Afyon Sanayi Tıcaıı Odası (ASTO) verileri (2002).
6. Karaaslan.M. Afyon'daki Mermer Sanayi, Seminer, Onsekız Mart Üniversitesi. Çanakkale 150 s (2002)
7. www.ekutup.dpt.gov.tr/sanavi
8. İMMİB, Metal Maden İhracat Dergisi. Cilt 9. Sayı 63 (2002).
9. Uyanık, T, Doğ.il Tuşlar Dış Pazar Araştırması, İGEME, Ankara (200i).
10. Mermer 2003 De-ıgim, 4-7 (2003)
11. İstanbul Maden İhracatçıları Birliğı (İMMİB), 1998 Yılı Çalışma Raporu (1998).